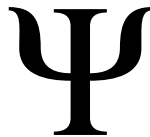

DET PSYKOLOGISKE FAKULTET

*Psykologiske utfall hos barn med lesbiske foreldre.
En litteraturgjennomgang fra år 2000 til 2008.*

HOVEDOPPGAVE
profesjonsstudiet i psykologi

Kristin Andreassen
Vår 2009

Veileder
Norman Anderssen

Innholdsfortegnelse

Forord	4
Abstract	5
Sammendrag	6
Innledning	7
<i>Formålet med oppgaven</i>	7
<i>Holdninger</i>	8
<i>Teoretiske forståelsesmåter av studier på barn av lesbiske og homofile</i>	9
<i>Bekymring rundt psykologiske utfall</i>	10
<i>Fra et psykologisk ståsted</i>	11
<i>Gode oppvekstvilkår for barn</i>	12
<i>Eksisterende empiri og gjennomganger</i>	13
<i>Definering av Begreper</i>	14
Metode	15
<i>Fremgangsmåte for litteratursøk</i>	15
Resultater	16
<i>Studiens design og metode</i>	20
<i>Studiens studerte utfall</i>	21
<i>Emosjonell fungering</i>	21
<i>Opplevd stigmatisering og forhold til jevngamle</i>	24
<i>Kjønnsidentitet og kjønnsidentifisering</i>	27
<i>Romantiske relasjoner</i>	30
Diskusjon	31
<i>Hva er godt nok for barn?</i>	34
<i>Sosialkonstruksjonisme vs essensialisme</i>	36
<i>Styrker og svakheter med studiene</i>	37
<i>Utvalg</i>	37
<i>Design</i>	39
<i>Kommentarer til selve forskningen</i>	42
<i>Kan funnene generaliseres til norske forhold?</i>	42
Konklusjon	43

Forord

Det har vært engasjerende og interessant å få se nærmere på et så samfunnsaktuelt og spennende tema. Jeg ønsker å takke alle som har hjulpet meg å fullføre denne oppgaven. Takk til Normann Anderssen for at du tok på deg oppgaven som veileder selv om vi ikke har vært i samme by. Takk for samtaler og tilbakemeldinger på ideene og utkastene jeg har sendt til deg. Takk til min gode kullvenninne Hilde Gabrielsen som har gått igjennom oppgaven og gitt meg en grundig tilbakemelding med gode ideer for videre jobbing. Jeg vil også takke Kristian Eide for fruktbare diskusjoner på temaet, Silje Andreassen for juridiske innspill og Britt Randi Andreassen for gjennomlesing og korrektur.

Abstract

An increasing number of children grow up with non- closeted lesbian mothers and there is a need to understand challenges that these children may meet in a partly homonegative society. A systematic literature search revealed 12 empirical studies published between 2000 and 2008 about psychological outcomes for children with lesbian mothers (six from USA, three from Great Britain, two from the Netherlands and one from Belgium). The articles examine childrens socioemotional development, stigmatization, gender role stereotypes, gender identity and romantic relationship. A total of 1052 children were studied; 530 offspring of lesbian mothers and 522 controls including children raised in two parent heterosexual families and single mother families. Children raised by lesbian mothers did not systematically differ from other children on any outcome except one outcome in one study (Vanfraussen et al., 2003) and some children had experienced some stigmatization and discrimination. The studies indicate, in line with earlier studies, that children raised by lesbian mothers do not experience adverse outcomes compared with other children.

Sammendrag

Et økende antall barn vokser opp med lesbiske mødre. Med dette foreligger det et behov for å forstå utfordringene som disse barna kan møte i et delvis homonegativt samfunn. Et systematisk litteraturstudiesøk avslører 12 empiriske studier publisert mellom 2000 og 2008 om psykologiske utfall hos barn med lesbiske mødre (seks amerikanske, tre britiske, to fra Nederland og én fra Belgia). Artiklene undersøker emosjonell/atferdstilpasning, stigmatisering, forholdet til jevn gamle, kjønnsidentifisering og romantiske relasjoner. 1052 barn ble studert; 530 barn med lesbiske mødre og 522 barn i toforeldre heteroseksuell familie og barn med single mødre. Barn oppdratt av lesbiske mødre skilte seg ikke systematisk fra andre barn innenfor noen av utfallsområdene bortsett fra ett utfall i én studie (Vanfraussen et al., 2003), og noen barn opplevde stigmatisering og diskriminering. Studiene indikerer, i samsvar med tidligere studier, at barn oppdratt av lesbiske mødre ikke erfarer dårligere psykologiske utfall sammenlignet med andre barn.

Introduksjon

Familiemønsteret i Norge er stadig i endring. Aleneforsørgere og stefamilier er eksempler på alternative moderne familieformer som blir mer og mer vanlig, noe som blant annet kommer til uttrykk ved at en av fire barn bor kun med én forelder (Rønning, 2001). I denne konteksten blir lesbiske og homofile familier mindre kontroversielle enn tidligere da den tradisjonelle kjernefamilien med mor, far og barn var det eneste allment aksepterte.

Formålet med oppgaven

Siden 1970-tallet har det kommet en del empiriske undersøkelser om psykologiske utfall hos barn av lesbiske og homofile, der utvalgene ble kritisert for å være utilfredsstillende sammensatt (Anderssen et al. 2002). Det foreligger derfor et behov for å se nærmere på den nyere forskningen som er foretatt innenfor dette feltet.

Formålet med denne oppgaven var derfor å vurdere studier på barn av lesbiske og homofile foreldre i perioden 2000-2008, men da det ikke ble funnet noen studier med barn av homofile fedre, ble denne gruppen utelatt. To tredjedeler av studiene som blir studert baserer seg på barn som er født inn i planlagte lesbiske familier.

Oppgaven ønsker å belyse følgende spørsmål:

1. Hvilke temaer tar den aktuelle forskningen for seg?
2. Hva finner den aktuelle forskningen?
3. Hvilke metoder blir benyttet?

Oppgaven presenterer først en introduksjon av tidligere forskning og forståelsesmåter innenfor temaet barn av lesbiske og homofile foreldre. Videre vil fremgangsmåten for litteratursøk gjennomgås før det gis en presentasjon av sentrale begreper som oppgaven vil inneholde. Studiene som er gjennomgått blir også presentert før resultatene vil bli gjennomgått og

drøftet. Med bakgrunn i spørsmålene ovenfor ønsker oppgaven også å belyse og drøfte teoretiske forståelsesmåter, hva som er godt nok for barns psykologiske utvikling og styrker og svakheter med metodene som er benyttet.

Holdninger

De siste åtte årene har det blitt mer vanlig med lesbiske og homofile par, noe vi blant annet ser ved økningen i antall registrerte partnerskap mellom både menn (78–100) og kvinner (76–157) fra 2000 til 2007, der økningen er størst hos kvinner (Statistisk sentralbyrå, 2008).

Ekteskapsloven som trådte i kraft 1. januar 2009 gjenspeiler holdningsendringene som har forekommet på samfunnsnivå de siste 40 årene. Vi skal ikke lenger tilbake enn 1970- tallet for at homofilt samliv mellom to menn var straffbart på lik linje som seksuell omgang med dyr, noe som fremkommer av straffelovens § 213 som ble opphevet ved lov 21.4.1972 (Straffeloven, 1902). Samliv mellom to kvinner ble ikke nevnt i denne loven da det ble ansett som utenkelig. I tillegg ble homofili ansett som en psykiatrisk diagnose i USA frem til 1973 (American Psychology Association, 1968). Norsk psykiatri forening avvirket homofili som diagnose i 1977 (Landsforeningen for lesbiske og homofile, 2002). Den nye ekteskapsloven gir homofile og lesbiske like rettigheter som heterofile til å inngå ekteskap. Kanskje mer kontroversielt er det at denne loven gir samme rett til vurdering for adopsjon og assistert befruktning hos likekjønnspar som heterofile par.

På individnivå har det også skjedd store endringer i holdningene til lesbiske og homofile. Dette blir presentert i Anderssen og Slåttens (2009) rapport blant 1246 personer, som omhandler det norske folks holdninger til lesbiske, homofile og andre ikke heteroseksuelle mennesker. Dette er den mest omfattende undersøkelsen som er foretatt i Norge på holdninger til lesbiske og homofile.

Det fremkommer av rapporten at mange nordmenn på et generelt grunnlag er nøytralt eller positivt innstilt til lesbiske kvinner og homofile menn, men deltakerne i undersøkelsen skulle også ta stilling til en del påstander som for eksempel: «Jeg synes homofile menn er frastøtende». Det er ved hjelp av disse mer konkrete påstandene det kommer frem at det fortsatt eksisterer negative holdninger til lesbiske og homofile, særlig blant menn. Samlet sett viste det seg likevel at flertallet stilte seg nøytrale eller positive på generelle spørsmål om holdninger til lesbiske kvinner og homofile menn. Det samme viste seg også når det gjaldt mer spesifikke spørsmål, selv om det var en tendens til at flere var negative her (Anderssen & Slåtten, 2009). For barn av lesbiske og homofile betyr dette at selv om noen mener at disse barn lever under skeptiske omgivelser sammenlignet med barn som vokser opp i «heteroseksuelle» familier, kan vi anta at de fleste personer vil forholde seg vennlig også til denne gruppen. Det kan nesten oppfattes som politisk ukorrekt å skulle erte, diskriminere eller trakassere familier som består av to mødre og barn i dag.

Det er ikke kjent hvor mange barn i Norge som har vokst opp, eller lever med homofile foreldre. I en undersøkelse blant 2983 lesbiske og homofile for 10 år siden, rapporterte 10 % av kvinnene og én prosent av mennene at de hadde egne barn, men kun fem prosent rapporterte at de bodde med barna (Hegna, Kristiansen og Moseng, 1999).

Teoretiske forståelsesmåter av studier på barn av lesbiske og homofile

De fleste studier og artikler som finnes om barn av lesbiske og homofile baserer seg på et essensialistisk perspektiv, som innebærer at en ser psykologiske fenomen som iboende egenskaper, gjerne med et biologisk grunnlag (Miceli, 2002). Den essensialistiske posisjon bygger på ideen om at det finnes en genuin homoseksuell egenskap som noen personer er i besittelse av, mens heteroseksuelle på sin side har en heteroseksuell essens (Anderssen &

Hellesund, 2009). Sosial konstruksjonisme og Queer theory er to andre sentrale tilnæringer når det gjelder studier og diskusjoner om psykologiske utfall hos barn av lesbiske og homofile. Disse tilnærmingene utfordrer den vanlige måten å tenke om kjønn og seksuelle kategorier. Mens essensialistene mener at hetero- og homoseksualitet er et resultat av essenser som varige og absolutte egenskaper, mener sosialkonstruksjonistene at hetero- og homoseksualitet i vår kultur er konstruert som dette gjennom språk og menneskelig samhandling (Anderssen & Slåtten, 2009). Kategoriseringen er et resultat av kulturelle fordringer, hvordan forskjellige former for seksuelle uttrykk gis mening. Et sosialkonstruksjonistisk perspektiv vil også innebære en forståelse av fenomener som foreldreskap, barndom og barnets beste som kulturelt konstruerte.

Queer theory kan sies å være en spesialvariant av sosialkonstruksjonisme, der man har oppmerksomheten særlig rettet mot kjønns og seksualitetskategorisering. Teorien går i all hovedsak ut på at for eksempel betegnelsene kvinne og mann, heteroseksuell og homoseksuell utgjør sosialt konstruerte fenomen (Anderssen, 2005; Anderssen & Hellesund, 2009).

I den foreliggende oppgaven anlegges et sosialkonstruktivistisk perspektiv. Dette har ikke hatt betydning for hvilke studier som er identifisert, men en viss betydning for diskusjonen av litteraturen.

Bekymring rundt psykologiske utfall

På 1970-tallet omhandlet en stor del av bekymringen rundt de psykologiske utfallene hos barn med lesbiske og homofile foreldre tre ulike punkter, faren for opplevd stigmatisering, frykten for kjønnsrolleforvirring og faren for at barna selv ble lesbiske eller homofile (MacCullum & Golombok, 2004). Fortsatt er det opplevd stigmatisering som er det største ankepunktet mot at lesbiske og homofile skal ha de samme rettighetene som heterofile når det gjelder å få egne barn. På grunn av de store endringene i familiestrukturen de siste 30–40 årene er

det ikke unaturlig å diskutere hvordan opplevd stigmatisering hos barn av lesbiske og homofile skiller seg fra opplevd stigmatisering hos barn med aleneforeldre, steforeldre, skilte foreldre, fosterforeldre, utenlandske foreldre og alle andre sammensettinger som sies å avvike fra den tradisjonelle kjernefamilien, og hvorvidt de skal forskjellsbehandles med bakgrunn i grad av opplevd stigmatisering.

Fra et psykologisk ståsted

Studier som sammenligner barn av lesbiske og homofile med barn av heteroseksuelle er et relativt nytt forskningsfelt, og begynte i USA tidlig på 1970 – tallet (Bos, van Balen & van der Boom, 2005). Studiene var en naturlig konsekvens av at et stort antall kvinner begynte å forlate ekteskapene sine, “komme ut” som lesbiske og kjempe for foreldreretten. De lovmessige og sosiale implikasjonene av homofile og lesbiske foreldre har påvirket retningen som forskningen innen psykologi og sosialfagene har tatt i forhold til disse familiene ved å studere psykologiske utfall hos barna heller enn lesbiske og homofile i seg selv (Lambert, 2005).

For psykologer og andre yrkesgrupper innenfor sosialfagene er det en viktig oppgave å være opplyst om og involvert i saker som omhandler lesbiske og homofiles familieliv av flere grunner. Først og fremst har vi et etisk ansvar for å tilegne oss kunnskap og våkenhet i forhold til å jobbe med en mangfoldig populasjon (Lambert, 2005). Samtidig er det nødvendig for psykologer å være oppdatert i forhold til hvilke holdninger barn av lesbiske og homofile kan bli møtt med, ikke minst fordi vi som psykologer kan hjelpe disse familiene møte utfordringene de står ovenfor som blant annet «komme ut» prosessen og stigmatisering.

Fra et teoretisk ståsted kan vi se at forskningen på barn av lesbiske og homofile har potensialet til å påvirke utviklings- og familieteori i forhold til viktigheten av rollemodeller eller identifiseringsfigurer av begge kjønn.

Gode oppvekstvilkår for barn

Ingen vet helt sikkert hva slags omsorg som er nødvendig for at barn skal utvikle seg normalt. Forskning på barns utvikling sier noe om hva barn trenger i form av rollemodeller. Viktigheten av å ha både mor og far som rollemodeller (sosial læringsteori) og identifiseringsfigurer (psykodynamisk teori) kan undersøkes ved å studere barn som ikke har både en mor og en far (Anderssen, Amlie & Ytterøy, 2002; Patterson 1992).

Bandura presenterte på 1960-tallet sin teori om lært atferd gjennom observasjon som han kalte imitasjon (Bandura & Walker, 1963). Gutter og jenter sies å oppnå forskjellige atferdsmønstre gjennom imitasjon av atferd hos voksne med samme kjønn, og dette er i følge læringsteoretikerne spesielt viktig i tidlig barndom (Archer & Lloyd, 2002). De som blir imitert, blir referert til som rollemodeller.

Psykodynamisk teori benytter begrepet identifiseringsfigurer heller enn rollemodeller for å forklare hvilken betydning omsorgsgiverne har i utviklingen. Den første identifiseringen mener psykodynamikere er en primitiv form for emosjonell tilknytning til noe eller noen før det skapes relasjoner til noen andre ting eller personer (Meissner, 1970). Dette betyr at barnet har en emosjonell tilknytning til foreldrene og opplever sine foreldre som en del av han eller hun selv. Gjennom denne identifiseringsprosessen vil barnet etter hvert ubevisst adoptere karakteristikker ved foreldrene, og begynne å assosiere seg med dem og kopiere deres atferd. Freud skilte identifisering fra læringsteoretikernes imitasjon ved at han mente imitasjon var en bevisst og frivillig handling.

Foreldre og søsken er som regel barnas viktigste sosiale arena i den tidlige utviklingen, spesielt i vesten (von Tetzchner, 2001). Selv om rammene rundt familien og oppfatningen av hva som er en familie stadig forandrer seg, er fortsatt familien et symbol på den viktigste og mest

betydningsfulle rammen rundt oppveksten for barn og unge. Mangelen på en mannlig rollemodell ble i USA brukt som en hovedanklage mot lesbiske familier på 1970-tallet. Men trenger nødvendigvis familien å bestå av en mor og en far for å være god nok?

Tilknytning er en annen viktig faktor når det kommer til barns utvikling. Tilknytning handler om hvordan barn tidlig i utviklingen etablerer relasjoner og knytter emosjonelle bånd til andre, på en måte som er felles for alle mennesker (von Tetzchner, 2001). Den tidlige tilknytningen som barnet erfarer, blir grunnlaget for hvilke følelser barnet har for nære omsorgsgivere. Et vanlig standpunkt har vært at det er barns relasjon til én person som har dannet grunnlaget for alle senere tilknytninger, denne personen har som oftest vært moren (von Tetzchner, 2001). Det er vist at barn som etablerer en trygg tilknytning til sine omsorgsgivere, viser positive psykologiske utfall både som barn og når de blir voksne (Main, 1996).

Det vil i denne sammenheng være interessant å drøfte hvorvidt tilknytning er avhengig av foreldrenes seksuelle orientering.

Eksisterende empiri og gjennomganger

Det første langtidsstudiet av barn som vokste opp hos lesbiske mødre ble utført ved Universitetet i Cambridge i Storbritannia (Golombok, 1983; Tasker & Golombok, 1997). Resultatene viste at barna ikke hadde søkt profesjonell hjelp for angst, depresjon eller stress og var ved god mental helse. Forskere ved samme universitet sammenliknet barn unnfanget av lesbiske mødre ved donorinseminasjon med barn unnfanget på samme vis av heterofile mødre. Undersøkelsen viste at barn med lesbiske mødre var like veltilpasset, ikke mer disponerte for emosjonelle vansker eller atferdsproblemer og følte seg like akseptert av sine jevnaldrende som andre barn.

Det er delte meninger om hvordan det å ha lesbiske eller homofile foreldre vil påvirke

barns psykiske helse. Det finnes en økende mengde empiriske studier og gjennomganger som omhandler barn som er oppdratt av lesbiske mødre og noen om barn oppdratt av homofile fedre. Både Anderssen et al. (2004), og Bos et al. (2005), konkluderer med at barn av lesbiske og homofile ikke opplever annerledes utfall enn andre barn. Patterson (2006) konkluderer i sin gjennomgang at det er kvaliteten på foreldre – barn relasjonen som er viktig, og ikke foreldrenes seksuelle orientering. For ungdom er den daglige kontakten med foreldrene det viktigste. Slike funn har blitt akseptert av et stort antall store organisasjoner som blant annet American Psychology Association som kom med dette utsagnet i 2004: "Research has shown that the adjustment, development, and psychological wellbeing of children is unrelated to parental sexual orientation and that children of lesbian and gay parents are as likely as those of heterosexual parents to flourish" (Patterson, 2005).

Anderssen et al. (2002) fant i sin gjennomgang, basert på 23 empiriske studier fra 1978-2000, ingen evidens for at barn av lesbiske mødre skilte seg fra andre barn i forhold til emosjonell tilpasning, seksuell preferanse, stigmatisering, kjønnsrolleatferd, atferdstilpasning, kjønnsidentitet eller kognitiv fungering. Bos et al. (2005) gjennomgikk 44 empiriske studier publisert mellom 1978 og 2003 i sin analyse. Barna ble vurdert i forhold til psykologiske utfall som seksuell identitet, emosjonell/atferds utvikling, sosiale relasjoner og kognitiv fungering. Bos et al. (2005), konkluderer med at lesbiske og heteroseksuelle familier i stor grad viser de samme utfallene, men at opplevelsen av stigmatisering hos lesbiske familier er større enn hos heteroseksuelle familier, selv om dette ikke påvirker psykologiske utfall.

Definering av begreper

Med *psykologiske utfall* menes i denne oppgaven utfall relatert til barnas emosjonelle og sosiale utvikling, psykiske lidelser, identitetsutvikling og tilpasning.

Med *lesbiske kvinner* og *homofile menn* menes personer som primært har en følelsesmessig og erotisk tiltrekning til personer med samme kjønn (Anderssen & Slåtten, 2008). Med *lesbiske mødre* menes det at mor er lesbisk, og oppdrar barn alene eller sammen med en kvinnelig partner. Følgelig menes med *homofile fedre* at far oppdrar barn alene eller sammen med en mannlig partner. *Single heteroseksuelle* familier betyr familier der en singel heteroseksuell forelder oppdrar barnet. *Toforeldre - familier* betyr familier som er ledet av to foreldre, enten lesbiske/homofile eller heterofile.

Metode

Fremgangsmåte for litteratursøk

Inklusjonskriteriene var at studiene måtte ha vært publisert i et tilgjengelig engelskspråklig eller nordisk tidsskrift eller bok. Videre måtte de være basert på empiriske data, fra barn som er oppdratt av, eller lever med enten en eller to lesbiske eller homofile foreldre. Studiene som ble inkludert, var både med og uten kontrollgruppe. Både studier med utgangspunkt i barn født inn i heteroseksuelle familier, men som senere opplever at mor eller far kommer ut som lesbisk/homofil, og barn som ble født eller adoptert inn i lesbiske eller homofile familier, ble inkludert. Både single og toforeldre familier ble inkludert.

Et litteratursøk ble foretatt gjennom elektroniske databaser: ISI Web of Science, PsycInfo, PubMed og BIBSYS. Søkeordene var basert på følgende engelske ord "children", "gay", "lesbian", "homosexuality", "parents" "adoption", "children*gay", "adoption*gay", "gay*parents" og "lesbian parents". I tillegg er en del av materialet funnet ved hjelp av referanselistene til de relevante artiklene som kom frem via søk på nevnte søkemotorer. Søket ble begrenset ved å ekskludere alle artikler publisert i 1999 eller tidligere. Ekskludert ble også artikler som kun tok for seg egenskaper ved foreldrene uten å nevne noe om påvirkning hos

barna, artikler som tok for seg forskjellen hos barn med kjent versus ukjent donor og artikler som kun omhandlet kulturelle forskjeller. Noen resultater fra disse artiklene blir likevel benyttet i diskusjonsdelen. Etter at samtlige artikler som var mulig å finne ut fra søkeordene i de nevnte søkemotorene og referanselistene fra 2000 til 2008 var identifisert, gikk oppgaven ut på å sile ut artiklene som var basert på empiriske studier.

Analysen av artiklene foregikk i tre faser etter at de aktuelle arbeidene var selektert i henhold til inklusjons-og eksklusjonskriteriene. Fase 1 var en kvalitativ fase der hele artikkelen ble lest med det siktemål å identifisere hvilke utfall som ble studert i artikkelen. Fase 2 besto av en metodesorterende lesing hvor det ble gjennomgått hvilke design det empiriske studiet benyttet, rekrutteringsmetoden, hvorvidt resultatene ble sammenlignet med en kontrollgruppe og på hvilke metoder som ble brukt for kartlegging. Den tredje fasen var en resultatsorterende fase.

Studiene som oppgaven baserer seg på, vil bli oppsummert i en tabell. Tabellen er delt inn i artikkelens referanse, hovedtema, utvalg, barnas alder, måleinstrumenter, og hovedresultater. En del av studiene tar for seg både psykologiske utfall hos barna og foreldrenes egenskaper og tilfredshet ved det å være forelder. Denne oppgaven utelukker de delene av studiene som kun omhandler foreldrene. Dersom studiene likevel tar for seg sammenhengen mellom egenskaper ved foreldrene og psykologiske utfall hos barna vil dette bli presentert.

Resultater

12 artikler ble funnet, og de blir gjennomgått i denne oppgaven. Artiklene er fra 2000 til 2008 (se tabell 1).

Tabell 1

Oversikt over empiriske studier på barn med lesbiske mødre, organisert alfabetisk etter forfatter.

Referanser	Hovedtemaer	Utvalg (Antall barn)	Barnas alder [Gjennomsnitt]	Kartleggings- instrumenter	Hoved- resultater
Bos et al., 2007	Foreldre- karakteristikk og barnas tilpasning	100 barn fra planlagte lesbiske familier	4 – 8 år [5.8 år]	Strukturerte spørreskjemaer (CBCL) Observasjoner	Ingen forskjell* i internalisering, eksternalisering eller total problematferd
Bos & van Balen 2008	Effekt av stigma hos barn med lesbiske mødre	63 barn fra planlagte lesbiske familier	8 – 12 år [9.93 år]	Spørreskjemaer	Generell lav skåre på stigma. Dersom høy stigma: lav selvtilit (jenter) og hyperaktivitet (gutter)
Bos et al., 2008b+	Beskyttende faktorer på Psykiske utfall ved opplevd stigma	78 barn fra planlagte lesbiske familier	10 år [10 år]	Intervju med barn og mødre. CBCL og TRF	Ingen forskjell* i opplevd stigma. L/H livsstil og miljø er beskyttende
Fulcher et al., 2008	Individuelle forskjeller i kjønnsutvikling assosiert med foreldrenes seksuelle orientering	33 barn fra lesbiske mødre familier	4 – 6 år [5 år]	The Gender Transgression Measure. The Sex Role Index. Intervju og standardiserte Spørreskjemaer	Ingen forskjell* i kunnskap om kjønns- stereotypier, eller foretrukket aktivitet. Forskjell* i oppfattelse av kjønnsvertredelser
Gartrell et al., 2005	Barnets psykososiale utv	74 barn fra planlagte lesbiske mødre familier	10år [10 år]	Standardiserte intervju, CBCL	Døtre med lesbiske mødre viser færre problemer*. Ingen forskjell* i psykologisk fungering.
Golombok et al., 2003	Foreldre - barn relasjon. Sosioemosjonell og kjønnsutvikling	39 barn med lesbiske mødre (11 av disse fra planlagte familier)	5 – 10 år [7.9 år]	Standardiserte intervjuer (Harter Scale), Standardiserte spørreskjemaer	Ingen forskjell* i problematferd
Litovich & Langhout 2004+	Stigmatisering og motstandsdyktighet	6 døtre med lesbiske mødre	7 – 16 år [12.3 år]	Kasusstudier, intervju og observasjoner	Opplevd stigma fører ikke til negative konsekvenser* for barna. Åpenhet viktig for motstandsdyktighet

Tabell 1 fortsetter

Referanse	Hovedtema	Utvalg (Antall barn)	Barnas alder [Gjennomsnitt]	Kartleggings- metoder	Hoved- resultater
MacCallum & Golombok, 2004	Barn oppdratt uten far, deres tilpasning	25 barn med lesbiske mødre	1 [11,8år]	Standardiserte intervju og Spørreskjemaer	Å være uten far gir ingen* forskjell i sosioemosjonell utvikling, skoleprestasjoner eller relasjon til jevngamle
Perry et al., 2004	Tilpasning hos barn med lesbiske mødre	38 barn med lesbiske mødre	1 [8.1 år]	The MacArthur Story Steam Battery. Standardiserte verktøy.	Ingen forskjell* i problematferd. Ingen forskjell* i bruk av farsfigur
Vanfraussen et al., 2002	Stigmatisering og psykisk "velvære"	24 barn fra planlagte lesbiske familier	4 - 8 år [10,5år]	Standardiserte spørreskjemaer, CBCL, TRF, YRF	Ingen forskjell* i selvtillitt, opplevd aksept fra jevngamle. Lærerne rapporterte mer oppmerksomhets- problemer* hos barn med lesbiske mødre
Wainright & Patterson, 2004	Psykososial utvikling, skolefungering og romantiske relasjoner	18 barn med lesbiske mødre (Utvalget varierte mellom planlagte og ikke planlagte lesbiske familier)	12 – 18 år [15 år]	Standardiserte intervjuer	Ingen forskjell* i ungdommenes psykososiale utvikling. Høyere grad av tilhørighet hos ungdommer med lesbiske mødre. Ingen forskjell* i skoleprestasjon eller romantiske relasjoner
Wainright & Patterson, 2008	Ungdommers forhold til jevngamle	44 ungdommer med lesbiske mødre (Utvalget varierte mellom planlagte og ikke planlagte lesbiske familier)	12 – 18 år [15 år]	Standardiserte intervjuer	Ingen forskjell* i antall venner, eller kvalitet på relasjon. Ingen forskjell* på tid eller opplevd støtte fra jevngamle
Totalt		530	4 – 18 år	Intervju: 9 Spørreskjema: 6 Observasjon: 2 Tester: 1	Emosjonell fungering: 9 Stigmatisering: 6 Kjønnsroller: 3 Relasjoner: 1

Forkortelser: L/H = lesbiske/homofile, CBCL = Child Behavior Checklist, YRF = Youth Report Form, TRF = Teacher Report Form

Notes: * Statistisk signifikant.
+ Studiene benyttet seg ikke av kontrollgruppe.
1 Barnas alder kun oppgitt i gjennomsnitt

Studiens design og metode

Til sammen ble 530 barn med lesbiske foreldre vurdert opp mot 522 barn med heteroseksuelle to- eller single foreldre. Enkeltstudienes utvalg varierte fra 5 til 100 barn. Alderen til barna varierer mellom 4 og 18 år.

Seks av studiene var fra USA, tre fra England, to fra Nederland og én fra Belgia. Fire av de empiriske studiene hadde ikke kontrollgrupper. Halvparten av studiene valgte ut deltakere fra et register, andre halvparten var basert på bekvemmelighet eller det er ukjent.

I åtte av totalt 12 artikler var barna som ble studert, født eller adoptert inn i planlagte lesbiske familier. Det vil si, familier som har bestått av to lesbiske kvinner før barnet kom til verden, og barnet har aldri opplevd tilstedeværelsen av en far. Av de resterende artiklene er det noen som baserer seg på studier av barn opprinnelig født inn i en heteroseksuell familie, som senere har gjennomgått separasjon, mens et fåtall av artiklene ikke spesifiserer om barna er født inn i heteroseksuelt eller lesbisk forhold.

Data ble samlet inn ved hjelp av mer eller mindre strukturerte intervjuer i ni av de 12 empiriske studiene. Spørreskjemaer har blitt administrert i seks av studiene. Observasjon ble brukt i to av studiene, og testing av barna ble brukt i én studie. Som standardisert verktøy benyttet flere av studiene seg av Achenbacks Child Behavior Check List (CBCL), foreldreversjonen og barnevervsjonen (Youth Report Form) dersom barna som ble studert nådde alderskravene for denne. CBCL gir informasjon om internaliserende, eksternaliserende og total problematferd. Achenbacks Teacher Report Form (TRF) ble også benyttet for å samle inn informasjon fra lærerne ved de respektive skolene hvor barna gikk. Deler av "Harter scale" ble benyttet med samme formål som CBCL. Andre skjemaer som ble benyttet, var blant annet "The Gender Transgression Measure" og "The Sex Role Index" for å undersøke samsvar med

kjønnsrollestereotyper. Med barna som hovedkilde ble ”The MacArthur Steam Story Battery” benyttet i en studie for å vurdere deres tanker og problemløsning i forhold til rollefordeling i familien.

Studiens studerte utfall

Til sammen studerte artiklene flere forskjellige psykologiske utfall hos barn med lesbiske foreldre. Blant disse var emosjonell fungering, sosioemosjonell utvikling, stigmatisering, forhold til jevngamle, kjønnsutvikling og kjønntypisk atferd. En god del av artiklene studerte mer enn ett utfall, og noen av artiklene studerte i tillegg foreldrenes karakteristikker og barneoppdragelse. Disse resultatene vil ikke bli presentert i seg selv, men det vil fremkomme på hvilken måte de forskjellige karakteristikene hos foreldrene påvirker barnas psykologiske utfall, dersom det er nevnt noe om det i den aktuelle artikkelen. Åtte av artiklene var basert på tverrsnittstudier og fire på langtidsstudier.

Ni av artiklene sier noe om *emosjonell fungering* hos barna, til sammen seks artikler omhandler *stigmatisering* og/ eller *forholdet til jevngamle*, tre om *utviklingen av kjønnsidentitet og kjønnsidentifisering* og kun én studie ser på ungdommer med lesbiske mødre sine *romantiske relasjoner*. Disse utfallene vil i det følgende bli presentert nærmere.

Emosjonell fungering

Sosioemosjonell utvikling og emosjonell/atferdstilpasning er i dette avsnittet slått sammen. Ved å studere disse punktene nærmere i de forskjellige artiklene, kommer det frem at forfatterne i utgangspunktet har studert det samme, men satt forskjellig navn på det.

Med emosjonell- og atferdstilpasning, eller sosioemosjonell utvikling, er det barnets indre liv som er fokuset. Selv om det delvis er atferd som har blitt studert, blir dette sett på som tilgang til hvordan barnet har det. Det er et ønske om å studere hvorvidt barnas emosjonelle

(internaliserende) eller utadrettede (eksternaliserende) fungering blir påvirket av å vokse opp med lesbiske foreldre. Internaliserende problemer kan vise seg i tilbaketrukkethet, angst og depresjon, mens eksternaliserende problemer vil vise seg i mer utagerende eller aggressiv atferd som overgår normen for hva som er forventet for aldersgruppen.

Syv av de åtte studiene som omhandlet emosjonell fungering benyttet seg av kontrollgrupper. De fleste studiene ble foretatt ved hjelp av mer eller mindre strukturerte intervjuer og spørreskjemaer, 3 av studiene benyttet seg av CBCL, og i to av studiene ble barna observert.

I de ni artiklene som studerte emosjonell – og atferdstilpasning og sosioemosjonell utvikling var det kun én som fant forskjeller hos barn med lesbiske foreldre sammenlignet med barn med heteroseksuelle foreldre.

Golombok et al. (2003) gjennomførte en studie i England som blant annet tok for seg barn av lesbisk sosioemosjonelle utvikling. Utvalget var barn av 39 lesbiske familier. Grupper med både barn født inn i heteroseksuelle familier og planlagte lesbiske familier deltok. Studiet tok også i betraktning hvorvidt familiene besto av én eller to foreldre. Barna ble sammenlignet med 74 barn fra to foreldre heteroseksuelle familier og 60 barn fra familier med single heteroseksuelle foreldre. Familiene ble rekruttert gjennom Avon Longitudinal Study of Parents and Children, ALSPAC, et register som inkluderte alle damer som ventet barn mellom 1. april 1991 og 31. desember 1992 basert på geografi. De demografiske karakteristika til familiene i studiet kunne sammenlignes med familier i England generelt. Barna fra ALSPAC var ved dette tidspunktet 7 år. For å få med et betydelig antall familier med lesbiske familier, ble barn ned i 5–6 års alder inkludert, slik at gjennomsnittsalderen hos disse barna er noe lavere enn hos barna med heteroseksuelle foreldre. Innsamling av data foregikk med intervjuer og spørreskjemaer til mødre

og deres partner. Barna og deres lærere ble også kontaktet. Ut fra mødrene og lærernes besvarelser ble det ikke funnet noen statistisk signifikante forskjeller mellom barn i lesbiske mødre familier og barn i heteroseksuelle familier når det gjelder atferdsproblemer. I følge lærerne er det flere barn fra single foreldre familier enn fra to foreldre familier som viser utagerende atferd, hyperaktivitet og generelle vansker på skolen (statistisk signifikant). Undersøkelsene viste også at det kunne tyde på at det samme gjaldt for emosjonelle symptomer, men disse resultatene var ikke statistisk signifikante. Av psykiatere ble det ikke funnet noen statistisk signifikante forskjeller mellom barn i lesbiske mødre familier og barn i heteroseksuelle familier, eller mellom barn i single versus to foreldre familier i forhold til antall barn som ble vurdert å vise tegn på psykiske lidelser.

Studiet sammenlignet også egenskaper ved moren, uavhengig av seksuell orientering, med barnas tilpasning. Det viste seg at i familier der mødre viste mer uttrykt varme, hvor det var færre diskusjoner og mindre stress opplevd hos foreldrene, var det mindre emosjonelle og atferdsproblemer hos barna (statistisk signifikant). De samme resultatene ble funnet i besvarelsene fra lærerne. Mødrenes seksuelle orientering og familiestruktur viste seg å være irrelevante i forhold til barnas psykologiske tilpasning.

Utvikling og tilpasning i henhold til følelser og atferd er et stort og viktig område som har blitt mye studert. Syv andre artikler fra 2000 frem til 2008 har også denne typen utfall med i studiene sine. De fleste av de andre studiene finner heller ingen forskjeller mellom barn av lesbiske mødre sammenlignet med barn av heterofile foreldre når det kommer til emosjonell- og atferdstilpasning (Perry et al., 2004; Bos et al., 2007; Gartrell, Rodas, Deck, Peyser & Banks, 2005; MacCallum & Golombok, 2004; Wainright & Patterson, 2004; Litovich & Langhout, 2004). Én studie finner derimot forskjeller. Undersøkelsen var del av en "follow-up" fra en

langtidsstudie i Belgia (Vanfraussen, Ponjaert-Kristoffersen & Brewaeys, 2003). Deltakerne var barn fra 24 familier med lesbiske foreldre. Barna var mellom fire og åtte år. Barna var et produkt av donor inseminasjon og hadde alle vokst opp uten far. Disse barna ble sammenlignet med 24 barn fra heteroseksuelle familier. Informasjon om barnas emosjonelle tilpasning og atferdstilpasning ble samlet inn fra flere kilder: biologisk mor, barna selv og lærerne deres. De fylte blant annet ut en belgisk versjon av CBCL. Det ble ikke funnet statistiske forskjeller i rapporter fra barna eller mødrene i forhold til emosjonell/atferdstilpasning. Lærerne derimot rapporterte mer problematferd for barn med lesbiske foreldre enn for de med heteroseksuelle foreldre. Disse resultatene samsvarer ikke med tidligere rapporter fra lærere i slike studier (som for eksempel Flaks, 1995; Anderssen et al., 2002; Bos et al., 2005). En mer gjennomgående analyse (Vanfraussen et al., 2004) av disse tallene viste at lærerne påpekte større oppmerksomhetsproblemer hos barn med lesbiske foreldre.

Én av studiene fokuserte spesielt på ungdommer (Wainright & Patterson, 2004).

Ungdommer med lesbiske mødre skilte seg ikke fra ungdommer med heterofile foreldre i forhold til personlig tilpasning. Uavhengig av familietype viste ungdommer høyere grad av positiv tilpasning når de oppfattet mer omsorg og tilstedeværelsen av et nært forhold til foreldrene.

Flere artikler tar for seg den indre verden til barn av lesbiske mødre. De setter det derimot i sammenheng med stigmatisering, slik at disse studiene vil bli presentert under.

Opplevd stigmatisering og forhold til jevngamle:

Homofile er bare en av mange minoritetsgrupper som deler samme karakteristikk; de er "unormale" i et heteronormativt samfunn og derfor i fare for å bli vurdert med mindre menneskeverd (Goffman, 1963). Stigma kan sies å være en merkelapp som skiller en person fra andre og som knytter personen til negative egenskaper. I følge Goffman (1963) var stigma sosialt

diskrediterende, vedvarende og påvirket oppfatningen av en person i sin helhet.

Stigmatisering vil si å tillegge et individ eller en gruppe en rekke negative egenskaper på bakgrunn av ett bestemt kjennetegn (Korsnes, Andersen & Brante, 1997). Dette kjennetegnet kan for eksempel være at man er homofil eller lesbisk, eller har homofile eller lesbiske foreldre. Det er ukjent i hvor stor grad stigmatisering av lesbiske og homofile foregår i Norge (Anderssen et al., 2002). En verdiundersøkelse foretatt av Statistisk Sentralbyrå i 1996 viste at nordmenn stadig ble mer tolerante i forhold til homoseksualitet (Statistisk Sentralbyrå, 1997). Som nevnt i rapporten som Anderssen og Slåtten (2009) har utarbeidet ved Universitetet i Bergen, viser det seg at selv om noen negative holdninger kan vise seg i forhold til mer spesifikke problemstillinger, er de generelle holdningene mot homofile og lesbiske i Norge i dag stort sett er positive, særlig blant kvinner.

Forholdet til jevngamle blir inkludert under punktet om stigmatisering. Til sammen syv artikler har stigmatisering og/eller forholdet til jevngamle som et av sine studerte utfall. Artikkene er basert på studier foretatt i henholdsvis USA, England, Nederland og Belgia. Fem av studiene benyttet seg av kontrollgrupper. Også her ble data samlet inn ved hjelp av mer eller mindre strukturerte intervjuer og spørreskjemaer. CBCL ble benyttet i en studie, og en av artiklene er basert på en kasusstudie hvor seks barn og deres foreldre har blitt intervjuet og observert.

Ingen av studiene finner noen statistisk signifikante forskjell mellom barn av lesbiske foreldre og barn av heterofile foreldre på variabler i forhold til opplevd stigmatisering eller relasjoner til jevngamle. Selv om det viser seg i noen studier (Litovich & Langhout, 2004; Bos & van Balen, 2008) at barn av lesbiske foreldre kan være mer utsatt for stigmatisering, viser studiene likevel at det ikke påvirker barnas psykologiske utfall i den grad at de skiller seg fra sine jevngamle med heterofile foreldre.

Én studie (Bos & van Balen, 2008) tok for seg forskjellene i stigmatisering av barn innad i gruppen med planlagte lesbiske familier i stedet for å se på forskjellene mellom disse og barn i heteroseksuelle familier. Studiet tok utgangspunkt i intervjuer med 63 barn fra planlagte lesbiske familier. Barna rapporterte stort sett lavt på opplevd stigmatisering, men hos de som hadde opplevd stigmatisering ble det funnet en assosiasjon mellom dette og hyperaktivitet (eksternaliserende problemer) hos gutter, og lav selvtillit (internaliserende problemer) hos jenter. Det er også sett på hvilke faktorer som kan virke beskyttende for negative psykologiske utfall etter opplevd stigmatisering. Bos, Gartrell, Peyser & van Balen (2008) fant at barn av lesbiske foreldre som har kontakt med andre barn i samme situasjon, i mindre grad opplever negative psykologiske utfall på bakgrunn av opplevd stigmatisering. I en annen studie fra 2008 finner Bos & van Balen at barn som følger en læreplan som inkluderer lesbiske og homofiles livsstil, samt at mødrene er en del av et større lesbisk samfunn, fører til mindre negative konsekvenser av stigmatisering for barna.

I én av studiene (Golombok et al., 2003) viste det seg en trend (ikke statistisk signifikant), ut fra foreldrenes besvarelser, om at barn med lesbiske foreldre opplevde mer problemer med jevngamle enn barn med heteroseksuelle foreldre. Dette ble likevel ikke rapportert da en hentet informasjon fra barna selv. Det er også funnet hos barn som har opplevd homofobi, at de demonstrerer mer psykologisk stress enn andre barn (Gartrell et al., 2005).

Litovich & Langhout (2004) undersøker i sin kasusstudie hvorvidt barn med lesbiske mødre er åpne om sin familie til jevngamle. De finner at barna i begynnelsen av skolealder gjerne er stolte av sin familie og snakker åpent om den. Etter hvert som de blir eldre, er de mer reserverte og forteller ikke uoppfordret om sin familiesammensetning. Denne forandringen skjer gjerne etter at barnet er møtt med negativitet i forhold til familien. Samtidig vil barna søke mer

støtte og veiledning fra sine foreldre. Kommunikasjonen som nå oppstår mellom barn og foreldre er viktig (Litovich & Langhout, 2004), og med på å gjøre barnet motstandsdyktig i forhold til kommende møter med negative holdninger mot familien.

Én av artiklene undersøkte forholdet til jevngamle hos ungdommer mellom 12 og 18 år (Wainright & Patterson, 2008). Dette studiet avslørte ingen statistisk signifikante forskjeller i ungdommenes forhold til jevngamle som et resultat av familietype. Det viste seg ingen forskjeller i antall venner, kvaliteten på relasjonen til jevngamle, tid brukt sammen med jevngamle eller opplevd støtte fra jevngamle. Det viste seg derimot at kvaliteten på foreldre–ungdom relasjonen var positivt assosiert (statistisk signifikant) med flere aspekter av ungdommens forhold til jevngamle. Dette viste seg blant annet i form av at ungdommer med en god relasjon til foreldrene viste bedre kvalitet på relasjonen til jevngamle, flere venner på skolen og sentralitet i vennenettverkene enn barn som ikke hadde denne typen forhold med foreldrene.

Samlet sett kan det tyde på at barn av lesbiske mødre er noe mer utsatt for å oppleve stigmatisering på bakgrunn av sin familiesammensetning men forskjellene er ikke statistisk signifikant. De barna som blir utsatt for stigmatisering, i henhold til standardiserte mål, ikke opplever forskjeller i psykologiske utfall sammenlignet med andre barn (Litovich & Langhout, 2004). Det viser seg at beskyttende faktorer som nevnt ovenfor har en positiv påvirkning hos barn som opplever stigmatisering (Litovich & Langhout, 2004; Bos & van Balen, 2008).

Kjønnsidentitet og kjønnsidentifisering

De fleste barn som vokser opp med lesbiske mødre, viser normal utvikling (Fulcher, Sutfin & Patterson, 2008). Det er likevel blitt hevdet at området som omhandler utvikling av kjønnsidentitet hos barn med lesbiske mødre ikke har blitt tilstrekkelig studert (Fulcher et al., 2008). Kjønnsidentitet står for et individs grunnleggende oppfattelse av å være gutt eller jente,

mann eller kvinne (Anderssen et al., 2002). Med kjønnsidentifisering menes her barnas måte å skille mellom stereotypisk kjønnsrolleatferd, og føle tilhørighet til den ene eller andre gruppen. Med kjønnsrolleatferd menes atferd som er kulturelt assosiert med gutter eller jenter, menn eller kvinner (Anderssen et al., 2002).

Til sammen tre artikler belyser kjønnsidentitet eller kjønnsidentifisering. Alle studiene som artiklene baserer seg på hadde kontrollgrupper, og alle benyttet standardiserte intervjuer og spørreskjema ved innsamling av informasjon

Tidligere forskning på barn med lesbiske foreldre foreslår at disse barna viser en normal utvikling av kjønnsidentitet, likeså med kjønnsstypisk atferd og preferanser (Fulcher et al., 2008). Likevel kan det hende at lesbiske og homofile foreldre gir forskjellig informasjon om kjønnsrollene i familielivet. På så måte kan det likevel hende at barn med lesbiske mødre vil vise andre mønstre til utviklingen av kjønnsidentitet enn barn med heteroseksuelle foreldre. Dette ønsket Fulcher et al. (2008) å studere nærmere ved å undersøke hvor vidt man kunne se assosiasjoner mellom foreldrenes seksuelle orientering, foreldrenes kjønnsrettede holdninger, foreldrenes yrkesretning og barnas kjønnsutvikling.

Utvalget besto av 33 barn og deres lesbiske mødre og en kontrollgruppe av 33 barn og deres heteroseksuelle foreldre. "The Sex-Role Learning Index" ble benyttet for å måle aspekter ved barnas kunnskap og fleksibilitet i forhold til kjønnsroller. Barna fikk utdelt bilder med barn i fem tradisjonelle maskuline situasjoner (bruke hammer, grave, leke med bil, boksing og basketball) og fem feminine situasjoner (syng, stryking, vasking, matlaging og oppvask). Barna skulle rangere i hvilken grad de selv ville delta i disse aktivitetene. Senere ble barna vist bilder av voksne menn og kvinner som var engasjert i yrkesaktiviteter som var "typisk" maskuline (tapetserer, politimann, brannmann, soldat og lege) og feminine (barnehageassistent, servitrise,

lærer, frisør og baker). Barna skulle rangere i hvilken grad dette var yrker de selv ønsket en karriere i når de ble store. Til slutt fikk barna utdelt bilder av yrkesobjekter som de skulle fordele i ”bare for gutter”, ”bare for jenter” eller ”både gutter og jenter” kategorier. De ble også presentert med bilder av gutter i stereotypiske jentesituasjoner og omvendt, der for eksempel en gutt har på lepestift og går med håndveske eller en jente leker med bilbane.

Resultatene viste at barna generelt hadde en detaljert kunnskap om kjønnsrollestereotyper. Barna rapporterte preferanser for nåværende og fremtidige aktiviteter som var stereotypiske i forhold til kjønn. Barn med lesbiske eller heteroseksuelle foreldre viste ikke statistisk signifikante forskjeller i forhold til kunnskap om kjønnsstereotyper, eller i preferansen for nåværende eller fremtidige aktiviteter. Barna ble også vurdert i forhold til kjønnsrolleovertredelser. Barn med lesbiske foreldre synes at kjønnsrolleovertredelser foretatt av gutter var mindre alvorlige enn det barn med heteroseksuelle foreldre gjorde (statistisk signifikant).

Det ble funnet en sammenheng mellom hvor liberale foreldrene er, stereotypisk fordeling i forhold til hjem og karriere og barnas fleksibilitet i forhold til egne holdninger om kjønnsroller. I familier der det var høy grad av liberalisme og lite stereotypisk fordelig av husarbeid og i valg av karriere, viste det seg å være større fleksibilitet i barnas egne holdninger. Disse familiene viste seg stort sett å være fra gruppen med lesbiske foreldre, noe som igjen kan sies å tyde på en sammenheng mellom foreldrenes seksuelle orientering og barnas holdninger til kjønnsroller.

Perry et al. (2004) undersøkte ved hjelp av The MacArthur Story Stem Battery (MSSB), blant annet i hvilken grad barn med lesbiske foreldre benyttet seg av en mannlig farsfigur i sine historier om familier. Utvalget er hentet fra Avon Longitudinal Study of Parents and Children (ALSPAC), som er det samme benyttet av Golombok et al. (2003) og står nærmere beskrevet

under punktet Emosjonell fungering. The MacArthur Story Stem Battery ble i dette studiet administrert til fem til ni år gamle barn. MSSB er et standardisert verktøy hvor barna blir bedt om å fullføre historier ved hjelp av lek (play narratives). Disse historiene sørger for et unikt innblikk i barnas indre verden. Fokuset for denne artikkelen var barns historier gjennom lek i lesbiske mødre familier sammenlignet med heteroseksuelle familier. Assosiasjonen mellom historiene og både barnets kjønnsrolleatferd og mødrenes rapportering om familiefungering ble også studert. I dette studiet skulle dukker representere familiemedlemmer. Det interessante var at barna benyttet seg av farsfiguren like mye selv om barnet kom fra en singel foreldre familie eller lesbisk familie, selv om de vokser opp uten far i familietilværelsen. Dette tyder på at disse barna likevel har et bilde av den tradisjonelle familien.

Ingen av artiklene som ble funnet i perioden 2000 til 2008, studerte kjønnstypisk atferd i lek. Tidligere studier har funnet at barn med lesbiske mødre stort sett velger kjønntypiske aktiviteter, leker og spill på lik linje med andre barn (Anderssen et al., 2002).

Samlet sett viser det seg at barn med lesbiske mødre stort sett viser de samme holdningene til kjønnsrollestereotyper som andre barn. Det kan likevel tyde på at barn med lesbiske foreldre viser større grad av fleksibilitet i sine holdninger mot fordeling av husarbeid og valg av yrke. Barn med lesbiske mødre skiller seg ikke fra barn med heteroseksuelle foreldre i forhold til plassering av mannsrollen i en tradisjonell familie.

Romantiske relasjoner

Da debatten om foreldrerett begynte for fullt på 1970-tallet var det stor skepsis til å gi foreldreretten til lesbiske eller homofile foreldre. En stor frykt var blant annet at barna skulle oppdras til selv å bli lesbisk eller homofil, noe som ikke var ønskelig. Slike holdninger skapte grobunn for et ønske om å studere om det faktisk er slik at barn kan bli oppdratt til å bli lesbiske

eller homofile.

I sin studie som omhandlet psykososial utvikling og skoleprestasjoner, ønsket Wainright og Patterson (2004) blant annet å se nærmere på romantiske relasjoner hos ungdommer med lesbiske mødre sammenlignet med ungdommer med heteroseksuelle foreldre. Familiene som deltok i dette studiet ble plukket ut fra et stort nasjonalt utvalg av ungdom i USA som var samlet inn for en nasjonal langtidsstudie om ungdommers helse (National Longitudinal Study of Adolescent Health). Dette førte til at 18 ungdommer i alderen 12-18 år med lesbiske mødre ble sammenlignet med en matchet kontrollgruppe som besto av 18 ungdommer med heteroseksuelle foreldre. De demografiske variablene i kontrollgruppen skulle samsvare så mye som mulig med gruppen med likekjønnsforeldre.

Det ble ikke funnet noen forskjeller mellom gruppene i andelene som hadde hatt samleie. Heller ikke blant de som hadde hatt et romantisk forhold de siste månedene. Kun en liten prosentandel rapporterte romantiske eller seksuelle erfaringer med samme kjønn. Totalt sett viser resultatene at ungdommer med likekjønnsforeldre har romantiske liv som ligner de til andre ungdommer. Disse resultatene er i tråd med resultater fra tidligere studier (Tasker & Golombok, 1997; Gottman, 1990). Tasker og Golombok (1997) fant ingen forskjeller mellom ungdommer med lesbiske foreldre sammenlignet med ungdommer med heteroseksuelle foreldre verken i forhold til seksuell tiltrekning til samme kjønn eller seksuell identitet. Flere ungdommer med lesbiske foreldre rapporterte likevel at de hadde vurdert muligheten av et lesbisk/homofilt forhold.

Diskusjon

Til sammen 12 artikler ble funnet som tilfredstilte inklusjonskriteriene. Artikkene studerte forskjellige mulige psykologiske utfall hos barn med lesbiske foreldre sammenlignet med andre

barn. Studiene fant stort sett det samme; at barn med lesbiske foreldre ikke skiller seg systematisk fra barn med heteroseksuelle foreldre på de psykologiske utfallene. De typiske utfallene som ble studert var emosjonell fungering, stigmatisering, forholdet til jevngamle, kjønnsidentitet og romantiske relasjoner. Ingen studier ble funnet på psykologiske utfall hos barn med homofile fedre.

I denne oppgaven ble sosioemosjonell utvikling og emosjonell atferdstilpasning slått sammen til emosjonell fungering. Ulike titler ble benyttet i studiene men det psykologiske utfallet som har blitt studert har stort sett vært det samme. Verken i forhold til internaliserende, eksterntaliserende eller total problematferd finner studiene signifikante forskjeller hos barn med lesbiske foreldre sammenlignet med barn av homofile foreldre. Én studie derimot finner en statistisk signifikant forskjell i besvarelsene til lærerne (Vanfraussen et al., 2002) noe som ikke samsvarer med rapporter fra lærere i tidligere studier (Flaks, Ficher, Masterpaqua & Joseph, 1995; Anderssen et al., 2002; Bos et al., 2005). Det kan i den sammenheng foreligge et behov for å studere dette utfallet nærmere hvor en undersøker muligheten for at foreldrene kan ha rapportert i form av sosial ønskverdighet (se senere i oppgaven).

Når det kommer til stigmatisering viser det seg varierende resultater. Bos & van Balen (2008) studie sammenligner planlagte lesbiske familier med hverandre og finner negative konsekvenser knyttet til opplevd stigmatisering i form av lav selvtillitt hos jenter, og utagerende atferd hos gutter. Det kan være at barn med lesbiske foreldre opplever tilstedeværelsen av en rekke beskyttende faktorer (Litovich & Lanhout, 2004; Bos & van Balen, 2008) som kontakt med jevngamle i samme situasjon, åpenhet innad i familien og lesbisk og homofil livsstil på lærerplanen på skolen, som kan være en av årsakene til at en ikke finner forskjeller i psykologiske utfall knyttet til stigmatisering hos barn med lesbiske foreldre sammenlignet med

barn av heteroseksuelle foreldre.

Når det gjelder forholdet til jevngamle, viste det seg at ungdommer med lesbiske foreldre har den samme relasjonen til sine jevngamle som barn med heteroseksuelle foreldre har (Wainright & Patterson, 2008).

Artiklene som tok for seg kjønnsidentitet, viste at barn med lesbiske mødre stort sett viser de samme holdningene til kjønnsrollestereotyper som andre barn. I familier der husarbeid og valg av yrke ikke er stereotypisk fordelt, viser barna større fleksibilitet i forhold til egne holdninger om kjønnsroller (Fulcher et al., 2008). Dette viser seg oftere i familier med lesbiske mødre enn med heteroseksuelle foreldre. At "kjønnsrollefordelingen" er noe annerledes i en familie med to mødre kan påstås å være forventet i og med at de begge er av samme kjønn. Når det kom til plasseringen av mansrollen, skilte ikke barn med lesbiske foreldre seg systematisk fra barn med heteroseksuelle foreldre, noe som tyder på at barn med lesbiske foreldre likevel har et bilde av en tradisjonell familie (Golombok et al., 2003).

Ungdommer viser stort sett lignende romantiske relasjoner enten de har foreldre som er lesbiske eller heteroseksuelle, men dette var det kun en artikkel som belyste (Wainright & Patterson, 2004). Det viste seg likevel at flere ungdommer med lesbiske foreldre hadde vurdert å ha et lesbisk/homofilt forhold enn barn av heteroseksuelle. Dette kan tyde på en større åpenhet for muligheten for at en selv kan være lesbisk eller homofil når en allerede er del av et lesbisk/homofilt miljø.

Samlet sett var det kun lærerrapportene i Vanfraussen et al., (2002) sin studie, som viste systematiske forskjeller mellom barn med lesbiske mødre og heteroseksuelle foreldre, og disse forskjellene ble funnet i forhold til oppmerksomhetsvansker. Ingen av de 11 andre studiene viste noen gruppeforskjeller verken i emosjonell fungering, stigmatisering, forholdet til jevngamle,

kjønnsidentifisering eller romantiske relasjoner. Det er likevel viktig å se kritisk på slike studier.

Videre vil oppgaven diskutere hva som er godt nok for barn i forhold til rollemodeller og tilknytning, de ulike teoretiske perspektivene som er aktuelle for studier av barn med lesbiske mødre, styrker og svakheter ved de empiriske studienes, utvalg, design og valg av utfall som blir undersøkt vil drøftes. Til slutt vil oppgaven diskutere hvorfor psykologiske utfall hos barn med lesbiske foreldre i det hele tatt er et tema for forskning.

Hva er godt nok for barn?

I innledningen ble det presentert to forskjellige faktorer som utviklingsteoretikere mener er nødvendig i barnas liv for en god utvikling, og det var rollemodeller og tilknytning.

Rollemodeller blir i denne sammenhengen drøftet grunnet den mulige påvirkningen på psykologiske utfall hos barn som opplever å vokse opp uten en far. Tidligere forskning på psykologisk status hos barn som har vokst opp uten fedre, har konsentrert seg rundt situasjoner der fedrene har reist etter en separasjon eller skilsmisse (MacCullum & Golombok, 2004). Ved å vurdere medierende variabler som; økonomiske vansker, lav sosioøkonomisk status og manglende sosialstøtte (som ofte er tilfellet for kvinner etter skilsmisse), har det vist seg at fravær av en far i seg selv ikke påvirker barnas intellektuelle ferdigheter eller sosioøkonomisk status i negativ retning (MacCullum & Golobok, 2004).

Rollemodeller kan sies å være et relativt vidt begrep. Anderssen og Hellesund (2009) beskriver i sin gjennomgang av avisartikler fra 1998–2002 at de fleste deltakere i debatten om homofile skal få lov til å adoptere eller ikke, er enig i viktigheten av kvinnelige og mannlige rollemodeller. Likevel finnes det ingen empiri som tilsier at barna må bo med begge kjønn (Anderssen & Hellesund, 2009). Rollemodeller kan introduseres inn i et barns liv på mange forskjellige måter. Single eller lesbiske mødre har muligheten til å alliere seg med andre

signifikante voksne for å sørge for at barna får de rollemodellene de er i behov av. Et annet spørsmål som er verdt å ta med, er hvorvidt rollemodeller i dette tilfellet er nødt til å være et begrep knyttet opp mot kjønn. Kan en maskulin og en feminin dame i et forhold være de ulike rollemodellene som et barn er i behov av? Videre kan man spørre seg hvorvidt rollemodeller i det hele tatt er viktig for barn?

I den senere tid har flere og flere blitt opptatt av tilknytning heller enn rollemodeller når det gjelder hva som er viktig for utviklingen av positive psykologiske utfall hos barn. Oppnåelse av en trygg tilknytning til omsorgspersoner er i stor grad avhengig av væremåter hos omsorgsgiverne. Dette kan sees i sammenheng med, blant andre, resultatene fra studiet til Golombok et al (2003) som fant at i familier der mødre viste mer varme, hvor det var færre diskusjoner og mindre stress opplevd hos foreldrene, var det også mindre emosjonelle - og atferdsproblemer hos barna. Mødrenes seksuelle orientering og familiestruktur viste seg å være irrelevant for barnas psykologiske utfall. Kvaliteten på foreldre-ungdom relasjonen viste seg også å være viktigere enn foreldrenes seksuelle orientering i Wainright og Pattersons (2008) studie av ungdommers relasjon til jevngamle. På bakgrunn av disse og andre litteraturstudier foretatt på barns utvikling viser det seg at det finnes utallige måter å utøve foreldrerollen på som gir barn tilstrekkelig omsorg for at de utvikler seg normalt (Ulvund, 1999). Det er heller ikke kun hvordan foreldrene oppfører seg mot barnet som er viktig for relasjonen mellom foreldre og barn. Temperament og sårbarhet er eksempler på egenskaper barn innehar som påvirker hvordan foreldrene reagerer. Hva som er god nok oppvekst for barn må derfor ikke bare vurderes ut i fra kvaliteter hos foreldrene men også i forhold til hvordan barnet fungerer.

Når det gjelder gode oppvekstvilkår for barn, ser det ut til å være en generell enighet om at det beste for barn innebærer stabilitet, kjærlige omsorgsgivere og utviklingen av en stabil og

positiv identitet (Anderssen & Hellesund, 2009).

Sosialkonstruksjonisme versus essensialisme

Studiene som er gjennomgått, baserer seg i stor grad på essensialistisk teori.

Essensialistene mener at menneskelige egenskaper og kategorier er stabile og allmenngyldige (Anderssen & Slåtten, 2008). Det kan være fruktbart å utfordre denne forståelsen, og det har vært målet for mer moderne tradisjoner innen kjønnsforskning (Anderssen & Hellesund, 2009).

Teorier som sosialkonstruksjonisme og Queer theory står i kontrast til essensialisme med tanker om at mennesker konstruerer virkeligheten gjennom interaksjon med den kulturelle konteksten det befinner seg i. På så måte vil sosialkonstruksjonistene se på menneskelige egenskaper og kategorier som noe som er foranderlig.

Å tenke i sosialkonstruksjonistiske baner får konsekvenser for hvordan man forstår objektet som blir studert. I denne sammenhengen vil det blant annet ha konsekvenser i forhold til hva som er gode oppvekstvilkår for barn. Som påpekt av Anderssen og Hellesund (2009) vil betegnelsen «barns beste» anta at dette eksisterer som noe gitt, noe det nødvendigvis ikke er. Barn gjennomgår mange sosiale og psykologiske forandringer og barns beste kan innebære mye variasjon i forhold til omgivelser og levevilkår. Barn vokser opp i mange ulike kontekster, med single foreldre, to foreldre, steforeldre, stesøsken, halvøsken, ingen søsken, stor aldersforskjell innad i familien og så videre. Barn gjennomgår også oftere enn før store forandringer i familiesystemet. Foreldrerollen i den tradisjonelle kjernefamilien har forandret seg mye de siste 30 til 40 årene. Foreldrene har blitt mer likestilte og arbeidsoppgavene er fordelt annerledes enn tidligere. Dette medfører at rollemodellene «mor» og «far» er annerledes for barn nå enn de var for 40 år siden. På så måte kan det være vanskelig å finne gitte forutsetninger for hva som er godt nok for barn.

En konsekvens av at empiriske studier i stor grad vil fortsette å basere seg på essensialisme, kan være at en fortsetter å vektlegge ideen om iboende essenser og den tradisjonelle kjernefamilien som det aller beste.

Den essensialistiske forståelsesmåten viser seg i studiene som er gjennomgått i denne oppgaven ved at de i stor grad baserer seg på undersøkelser av de samme psykologiske utfallene som er studert tidligere. Følgelig vil endringene i samfunnet og menneskers holdninger de siste åtte årene ikke reflekteres i studiene.

Styrker og svakheter ved studiene

Ved gjennomgåelse av empiriske studier er det viktig å ikke ta alt en leser som konkrete fakta. Forskning har generelt ganske kort holdbarhet. Styrker og svakheter ved studiene er gjerne kommentert i artikkelen av forfatteren, men det er likevel viktig å selv foreta en vurdering av studienes validitet. Det er mange faktorer som kan påvirke hvorvidt forskningsfunn kan generaliseres til å gjelde populasjonen generelt. Viktige forhold vedrørende de foreliggende studiene som vil bli diskutert her, er utvalg, metodevalg og studerte utfall.

Utvalg

Utvalgene i 2/3 av de empiriske studiene var rekruttert ved hjelp av “snowballing” metoder eller selvutvalgte grupper. Med “snowballing” er det allerede identifisert en gruppe deltakere i studiet, og disse rekrutterer flere deltakere fra sine bekjenskaper (Statpac, 2007). Dette er en metode som ofte blir brukt i skjulte populasjoner som er vanskelige for forskere å nå. I dette tilfellet vil det kunne medføre en større sannsynlighet for at lesbiske og homofile med høyere sosioøkonomisk status og større sosialt nettverk vil delta enn hva som ville vært tilfellet dersom deltakerne var tilfeldig utvalgt. Fem av studiene hentet sine utvalg fra andre store langtidsstudier som ikke omhandlet barn med lesbiske eller homofile foreldre, blant annet Avalon

Longitudinal Study of Parents and Children (ALSPAC) og National Longitudinal Study of Adolescent health (Add Health). Bruken av slike registre muliggjør identifiseringen av ulike etniske, økonomiske og geografiske utvalg (Wainright & Patterson, 2004;2008). Selv om denne måten å hente utvalg på kan sørge for et bredere utvalg i forhold til barn med lesbiske mødre, vil ikke slike studier eliminere risikoen for at “snowballing” prosedyrer kan ha blitt benyttet ved identifisering av studiets opprinnelige utvalg.

Et annet forhold som i stor grad påvirker generaliserbarheten i slike studier er størrelsen på utvalget. De fleste studiene beskrevet i oppgaven benytter et relativt lite utvalg. Til sammen 530 barn og ungdommer med lesbiske foreldre har blitt sammenlignet med ca 522 barn og ungdommer med heteroseksuelle single- eller to foreldrefamilier. Utvalget varierer mellom 6 og 100 deltakere i de forskjellige studiene, der de fleste benytter et utvalg på rundt 20 deltakere. Utvalgene er følgelig så små i de fleste studiene at det kan være med på å øke sjansene for å konkludere med at det ikke finnes forskjeller mellom gruppene selv om det muligens gjør det i befolkningen (Anderssen et al., 2002). Dette igjen skaper tvil rundt den eksterne validiteten til studiene. Det faktum at studiene med et større utvalg viser mye av de samme resultatene som de med mindre utvalg øker likevel tilliten til de “små” studiene.

Når det gjelder hvorvidt barna er født inn i en planlagt lesbisk familie eller om de opprinnelig ble født inn i et heteroseksuelt forhold er det åtte empiriske studier som baserer seg på barn født inn i planlagte lesbiske familier. De fire empiriske studiene hvor barna er født inn i heteroseksuelle familier må ta høyde for at barn som er født inn i et heteroseksuelt forhold, har vært gjennom forandringer og erfaringer som kan være viktige for deres utvikling, som for eksempel mor og fars skilsmisse og/eller mors prosess for å komme ut som åpen lesbisk, og som vil påvirke psykologiske utfall hos barna (Bos et al., 2005). Når det er nevnt, kan det vise seg at

rekruttering til slike studier er på vei i riktig retning. Det har i det siste skjedd en utvikling som har ført med seg at flere land åpner opp for donorinseminasjon og adopsjon blant homofile. Også i Norge er dette tilfellet ved den nye loven som trådte i kraft 1.1.2009. Dette øker mulighetene for å studere barn som er født inn i en lesbisk eller homofil familie. På tross av ulikt design viser det seg likevel at studiene finner de samme resultatene; at foreldrenes seksuelle orientering ikke er assosiert med negative psykologiske utfall hos barna.

Noen av studiene blandet også single- og to foreldre lesbiske mødre sammen i en gruppe. For å minske risikoen for mellomliggende variabler, som lavere sosioøkonomisk status som følger av å være alenemor, vil det være fruktbart å skille disse inn i to forskjellige grupper på lik linje som med heteroseksuelle single og toforeldre familier.

Design

Åtte av artiklene var basert på et såkalt tverrsnittstudie. En tverrsnittstudie involverer større grupper av mennesker, ofte med hensikt å trekke mer generelle konklusjoner. Grupper av mennesker kan sammenlignes på mange områder og har mange sammenfallende egenskaper, noe som er utgangspunktet i en tverrsnittstudie. Slike undersøkelser gir kun et "her og nå" perspektiv, og sier ingenting om personlige prosesser som foregår over tid (Cozby, 2003). I dette tilfellet vil det for eksempel bety vanskeligheter med å generalisere resultatene funnet hos barn med lesbiske foreldre sammenlignet med barn med heterofile foreldre i en gitt alder til å gjelde alle barn i noenlunde samme situasjon men i en annen alderskategori. En langtidsstudie derimot, som fire av artiklene baserer seg på, tar utgangspunkt i flere datainnsamlinger av den samme gruppen mennesker, men på forskjellige tidspunkt. Slike longitudinelle eller langtidsstudier har muligheten til å studere objektene over tid.

Store deler av datainnsamlingen besto av selvrapportering fra foreldre, lærere og barna i

form av standardiserte intervjuer eller spørreundersøkelser. Dette medfører en risiko for sosial ønskverdighet i svarene. Det vil si at presentasjonen av seg selv og sin livssituasjon skåres etter hva deltakerne tror er forventet av dem, heller enn hva de selv mener og erfarer. Dette er spesielt en risiko dersom deltakerne har blitt fullt informert om formålet med studiet. Samsvar mellom lærernes og foreldrenes rapportering kan minske sannsynligheten for at besvarelsene er basert på sosial ønskverdighet. I alle artiklene bortsett fra én (Vanfraussen et al., 2002) fant studiene samsvar mellom lærerne og foreldrene.

Noen av studiene benyttet seg også av Child Behavior Check List (CBCL) med kjent reliabilitet og validitet. Andre har også gjort grundige undersøkelser med bruk av observasjon både hjemme og på skolen i tillegg til standardiserte verktøy.

Oppsummert er det stort forbedringspotensialet både når det gjelder utvalg og ved valg av metode. Studiene er basert på små utvalg som i flere av studiene er dårlig matchet. Mesteparten av studiene er også korte, det vil si at de kun gir informasjon om et her og nå perspektiv uten å ta med seg den kulturelle konteksten som utgjør endringer både på samfunnsnivå og individnivå. Denne kritikken er under forutsetning av at vi aksepterer selve forskningsspørsmålene.

Selve forskningsspørsmålene omhandler hvorvidt det finnes forskjeller i psykologiske utfall hos barn med lesbiske mødre sammenlignet med barn med heteroseksuelle foreldre. De fleste studiene som er utført på dette temaet tar for seg mange av de samme psykologiske utfallene, for eksempel er emosjonell fungering, atferdstilpasning, opplevd stigmatisering, kjønnsrolleatferd, romantiske relasjoner og kognitiv fungering studert gjentatte ganger. Stort sett finner studiene ingen forskjeller mellom barn med lesbiske mødre sammenlignet med andre barn. Når det kommer til opplevd stigmatisering er det her funnet mest variasjon, uten at dette har påvirket psykologiske utfall.

Det faktum at forskningsspørsmålene i stor grad har vært de samme i over 30 år er også med på utelukke betydningen av de store holdningsendringene som har forekommet på ulike nivå over like mange år. Flere grupper barn blir i dag utsatt for trakassering og mobbing på bakgrunn av at familiesammensettingen de lever under avviker fra den tradisjonelle kjernefamilien. Hvilke konklusjoner skal en så trekke på bakgrunn av informasjon om at barna blir stigmatisert? Er det riktig å si at en gruppe blir *mer* stigmatisert enn andre med påfølgende mindre rettigheter? Eller er det på tide å bruke en annen referanseramme enn den tradisjonelle kjernefamilien med mor, far og barn?

For at forskningen skal være oppdatert i forhold til de observerte holdningsendringene, kan man undre seg over om det ikke snart er på tide å stille noen nye spørsmål? Ut i fra studiene som er gjennomgått kan vi se at barn med lesbiske mødre opplever større grad av stigmatisering enn andre barn, men at det ikke påvirker den psykologiske utviklingen i en negativ retning. Hva er det så med disse og andre barn som vokser opp under skeptiske forhold men likevel klarer seg bra? Det foreligger allerede en god del forskning på det som kalles resiliens hos barn, det vil si barnas motstandskraft mot å utvikle problemer til tross for skeptiske omgivelser (Broberg, Almqvist & Tjus, 2006). For videre forskning ville det vært interessant å inkludere denne gruppen i resiliensstudier.

Andre spørsmål som er av nytteverdi når det kommer til barn av lesbiske og homofile er å undersøke hva denne gruppen har erfaring med, og er i behov av. For eksempel hvordan vi kan hjelpe denne gruppen takle fordommer og «komme ut» prosessen. Ikke minst vil det være interessant å undersøke hva andre familier kan ha å lære av denne typen familier (Anderssen et al., 2002).

Antall studier som tar for seg homofile fedre, er få og de er alle fra før år 2000. Det er

muligens færre barn som bor sammen med homofile fedre enn lesbiske mødre, men det er ikke urimelig å anta at tallet er økende. Det foreligger derfor et behov for mer forskning på barn av homofile fedre.

Kommentarer til selve forskningen

Er det da sånn at den tradisjonelle familien bestående av mor, far og barn skal være normen for alle familier? Og at alle familier som ikke kan beskrives som den tradisjonelle etter alle mulige midler skal tilstrebe seg å være lik normen? Den tradisjonelle kjernefamiliens status som en normativ modell for andre familier har antakeligvis en sterk innflytelsesforhold til hvilke forskningsspørsmål som blir stilt og som får tildelt økonomisk støtte (Anderssen et al., 2002). En lov som tillater lesbiske og homofile å gifte seg og få barn på lik linje som heterofile par hadde muligens ikke eksistert i dag hadde det ikke vært for forskningen som er gjort på lesbiske og homofile, og deres barn. Selv om folks holdninger fortsatt setter begrensninger for lesbiske og homofiles muligheter, kan den nye loven tyde på at vi er på vei fremover. Hvorvidt den nye ekteskaps- og adopsjonsloven kunne kommet tidligere dersom forskningen på lesbiske og homofile og deres barn hadde hatt et annet fokus er vanskelig å vite.

Kan funnene generaliseres til norske forhold?

Artiklene som er gjennomgått i denne oppgaven er basert på flere forskjellige nasjonaliteter. Til tross for at de aller fleste studiene ikke finner statistisk signifikante forskjeller mellom barn med lesbiske foreldre og andre barn, finner én studie (Bos et al., 2008b) likevel forskjeller mellom landegrenser der amerikanske barn i planlagte lesbiske familier rapporterte flere erfaringer med homofobi enn nederlandske barn. Det amerikanske utvalget viste også lavere psykososial tilpasning. Slike studier kan gjøre det vanskelig å identifisere hvilket land Norge best kan sammenligne seg med. Familiestrukturer, økonomiske systemer, kjønnsrelasjoner og

konseptualiseringer om seksuelle kategorier er stort sett det samme (Anderssen et al., 2002) som både Nederland og Amerika, i motsetning til for eksempel arabiske kulturer. Likevel er det ikke urimelig å anta at for eksempel Nederland er et land preget av noe mer liberalitet enn Norge. Andre viktige forskjeller eksisterer også i form av den manglende etniske forskjellene som finnes i de fleste skandinaviske land (Anderssen et al., 2002). Selv om det muligens finnes studier foretatt i Skandinavia, har ikke disse vært publisert på en slik måte at de har vært tilgjengelige for denne gjennomgangen.

Samlet sett kan det tyde på at det eksisterer mange demografiske likheter mellom landene utvalgene har blitt hentet fra og Norge. Likevel finnes det betydelige forskjeller som er med på å øke behovet for studier basert på norske barn med lesbiske mødre.

Konklusjon

Denne litteraturgjennomgangen avdekker ingen forskjeller mellom barn med lesbiske mødre og barn med heteroseksuelle mødres psykososiale utfall som stigmatisering, relasjonen til jevngamle, kjønnsidentitet eller romantiske relasjoner. Når det gjelder emosjonell fungering finner ingen studier statistisk signifikante forskjeller mellom barn med lesbiske mødre og andre barn, bortsett fra lærerrapportene i én studie hvor barn med lesbiske mødre viser større oppmerksomhetsvansker enn andre barn. Flere kilder til usikkerhet eksisterer, blant annet utvalgsstørrelse, metodevalg og hvorvidt utfallene som er studert er aktuelle. Videre er det samlet sett få studier. Den samlede konklusjonen er på bakgrunn av dette at barn med lesbiske foreldre viser samme psykologiske utfall som andre barn. Det viser seg samtidig et behov for flere systematiske undersøkelser, gjerne med mer variasjon i forhold til utfall som blir studert. Alle studiene i denne gjennomgangen var basert på sammenligningen mellom barn med lesbiske mødre og barn med heteroseksuelle foreldre. Det er behov for mer forskning på hvorvidt de samme resultatene gjelder for sammenligningen mellom barn av homofile fedre og barn med heteroseksuelle foreldre.

Referanser

- Allen, M., & Burrell, N. (1996). Comparing the impact of homosexual and heterosexual parents on children: Meta-analysis of existing research, *Journal of Homosexuality*, 32, 19-53.
- American Psychiatric Association. (1968). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (2nd ed.). Washington, DC: American Psychiatric Association.
- Anderssen, N. (2001). A critical look at psychological research on the children of lesbian and gay parents. *International Journal of Critical Psychology*, 1(3), 173-181.
- Anderssen, N., Amlie, C., & Ytterøy, E.A. (2002). Outcomes for children with lesbian and gay parents: A review of studies from 1978 to 2000. *Scandinavian Journal of Psychology*, 43, 335-351.
- Anderssen, N., & Hellesund, T. (2009). Heteronormative consensus in the Norwegian same-sex adoption debate? *Journal of Homosexuality*, 56, 102-120.
- Angel, R.J., & Angel, J.L. (1993). *Painful inheritance: health and the new generation of fatherless families*. Madison WI: University of Wisconsin Press.
- Archer, J., & Lloyd, B. (2002). *Sex and gender* (2nd ed.). New York: Cambridge University Press.
- Bandura, A., & Walters, R. H. (1963). *Social learning and personality development*. New York: Holt, Rinehart & Winston.
- Belcastro, P.A., Gramlich, T., Nicholson, T., Price, J., & Wilson, R. (1993). A review of data-based studies addressing the effects of homosexual parenting on children's sexual and social functioning, *Journal of Divorce and Remarriage*, 20, 105-122.
- Bos, H.M.W., Gartrell, N.K., Peyser, H., & van Balen, F. (2008). The USA national longitudinal lesbian family study (NLLFS): Homophobia, psychological adjustment and protective factors, *Journal of Lesbian Studies*, 12(4), 455-471.

- Bos, H.M.W., & Hakvoort, E.M. (2007). Child adjustment and parenting in planned lesbian families with known as yet as unknown donors, *Journal of Psychosomatic Obstetrics and Gynecology*, 28(2), 121-129.
- Bos, H.M.W., & van Balen, F. (2008). Children in planned lesbian families: stigmatisation, psychological adjustment and protective factors, *Culture, Health & Sexuality*, 10(3), 221-236.
- Bos, H.M.W., van Balen, F., Gartrell, N.K., Peyser, H., & Sandfort, T.G.M. (2008). Children in planned lesbian families: A cross-cultural comparison between the United States and the Netherlands, *American Journal of Orthopsychiatry*, 78(2), 211-219.
- Bos, H.M.W., van Balen, F., & van der Boom, D.C. (2005). Lesbian families and family functioning: and overview, *Patient Education and Counseling*, 59, 264-275.
- Bos, H.M.W., van Balen, F., & van der Boom, D.C. (2007). Child adjustment and parenting in planned lesbian-parents families, *American Journal of Orthopsychiatry*, 77(1), 38-48.
- Broberg, A., Almqvist, K., & Tjus, T. (2006). *Klinisk barnpsykologi, utvikling på avveier* [Child clinical psychology, development a`stray]. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørge AS.
- Clarcke, V., & Ktizinger, C. (2005). We're not living on planet lesbian: Constructions of male role models in debates about lesbian families, *Sexualities*, 8, 137-152.
- Cozby, P.C. (2003). *Methods in behavioral research* (8th ed.). New York: The McGraw-Hill Companies.
- Fulcher, M., Sutfin, L., & Patterson, C.J. (2008). Individual differences in gender development: Associations with parental sexual orientation, attitudes, and division

- of labor, *Sex Roles*, 58, 330-341.
- Flaks, D., Ficher, I., Masterpaqua, F., & Joseph, G. (1995). Lesbians choosing motherhood: A comparative study of lesbian and heterosexual parents and their children, *Developmental Psychology*, 31, 105-114.
- Frønes, I., & Brusdal, R. (2000). *På sporet av den nye tid. Kulturelle varslere for en nær fremtid*. [On track for the new time. Cultural warnings for a neat future]. Bergen: Fagbokforlaget.
- Gartrell, N., Rodas, C., Deck, A., Peyser, H., & Banks, A. (2005). Interviews with ten-year-old children, *American Journal of Orthopsychiatry*, 70(4).
- Golombok, S., Spencer, A., & Rutter, M. (1983). Children in lesbian and single-parent households: Psychosexual and psychiatric appraisal, *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 24, s 551-572.
- Golombok, B.P., Burston, A., Murray, A., Mooney-Somers, J., Stevens, M., & Golding, J. (2003). Children with lesbian parents: A community study, *Development Psychology*, 39, 20-33.
- Goffman, E. (1963). *Stigma. Notes on the management of spoiled identity*. London: Penguin Books Ltd.
- Gottman, J.S. (1990). Children of gay and lesbian parents. In F.W. Bozett & M.B. Sussman (Eds.), *Homosexuality and family relations*, 177-196. New York: Hawthorne Press.
- Hegna, K., Kristiansen, H.W., & Mosen, B.U. (1999). *Levekår og livskvalitet blant lesbiske kvinner og homofile menn* [Living conditions and life quality among lesbian women and gay men] Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA – Norwegian social research).
- Korsnes, O., Andersen, H., & Brante, T. (1997). *Sosiologisk leksikon*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Landsforeningen for lesbiske, homofile, bifile og transpersoner (2002). Lesbe- og homsehistorien. Hentet 07.04.09 fra <http://www.llh.no/?module=Articles;action=Article.publicOpen;ID=160>.
- Lambert, S. (2005). Gay and lesbian families: What we know and where to go from here, *The Family Journal*, 13, 43-50.
- Litovich, M.L., & Langhout, R.D. (2004). Framing heterosexism in lesbian families: A preliminary examination of resilient coping, *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 14, 411-425.
- Lyngstad, T.H., & Kitterød, R.H. (2008). Hvordan går det med barn som har lite kontakt med den ene forelderen? En litteraturgjennomgang av norsk og utenlands forskning, *Statistisk Sentralbyrå*, 55.
- MacCallum, F., & Golombok, S. (2004). Children raised in fatherless families from infancy: a follow-up of children of lesbian and single heterosexual mothers at early adolescence, *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45(8), 1407-1419.
- Main, M. (1996). Introduction to the special section on attachment and psychopathology .2. Overview of the field of attachment, *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 64(2), 237-243.
- Meissner, W.W. (1970). Notes on identification I. Origins in Freud, *Psychoanalytic Quarterly*, 39, 563-589.
- Miceli, M. S. (2002). Gay, lesbian and bisexual youth, *Handbook of lesbian and gay studies*. 199-214.
- Miller, P.H. (1983). *Theories of Developmental Psychology* New York: W. H. Freeman.
- Noack, T. (1999). Familiemønstre på slutten av et århundre, Kontinuitet og endring.

- Samfunnsspeilet*, 4. (hentet 15.01.09 fra <http://www.ssb.no/samfunnsspeilet/utg/9904/5.shtml>).
- Patterson, C.J. (2005). Lesbian and gay parents and their children: Summary of research findings. In American Psychological Association, *Lesbian & gay parenting* (pp 5-12). Washington, DC: American Psychology Association.
- Patterson, C.J. (2006). Children of lesbian and gay parents, *Current Directions in Psychological Science*, 15(5), 241-243.
- Perry, B., Burston, A., Stevens, M., Steele, H., Golding, J., & Golombok, S. (2004). Children's play narratives: What they tell us about lesbian-mother families, *American Journal of Orthopsychiatry*, 74(4), 467-479.
- Rønning, E. (2001). Barns levevilkår før og nå. *Samfunnsspeilet*, 4.
- Siegenthaler, A.L., & Bigner, J.J. (2000). The value of children to lesbian and non-lesbian mothers, *Journal of Homosexuality*, 39(2), 73-91.
- Statistisk Sentralbyrå (1997). Verdiundersøkelsen, 1996: Vi er blitt mer liberale. *Ukens statistikk* (33).
- Statistisk Sentralbyrå. (2008). Befolkningsstatistikk 2008. Hentet 15.01.2009 fra <http://www.ssb.no/barn/>.
- Statpac (2007): Sampling methods. Hentet 02.03.2009 fra <http://www.statpac.com/surveys/sampling.htm>.
- Straffeloven. (1902). *Alminnelig borgerlig Straffelov av 22. mai nr. 10*.
- Tasker,F.L., & Golombok,S. (1997). *Growing up in a lesbian family. Effects on child development*. London: Guilford Press.

Ulvund, S.E. (1999). *Spedbarnsalderen*. (2nd ed.). Oslo: Universitetsforlaget.

Vanfraussen, K., Ponjaert-Kristoffersen, I., & Brewaeys, A. (2002). What does it mean for youngsters to grow up in a lesbian family created by means of donor insemination? *Journal of Reproductive and Infant Psychology*, 20(4), 237-252.

Vanfraussen, K., Ponjaert-Kristoffersen, I., & Brewaeys, A.(2003). Family Functioning in lesbian families created by donor insemination, *American Journal of Orthopsychiatry*, 73(1), 78-90.

von Tetzchner, S., (2001). *Utviklingspsykologi: barne- og ungdomsalderen* [Developmental psychology: children and adolescents], Oslo: Gyldendal akademisk.

Wainright, J.L., Russell, S.T., & Patterson, C.J. (2004). Psychosocial adjustment, school outcomes, and romantic relationship of adolescents with same-sex parents, *Child Development*, 75(6), 1886-1898.

Wainright, j.L., & Patterson, C.J. (2008). Peer relations among adolescents with female same-sex parents, *Developmental Psychology*, 44(1), 117-126.